

ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ЎҚИТУВЧИСИНИНГ КАСБИЙ ФАОЛИЯТГА ДЕОНТОЛОГИК ТАЙЁРЛИГИ МОЎЯТИ

Акратова Гулхаё Мехриддиновна,
преподаватель кафедры физической культуры, Бухарский государственный
университет, г. Бухара, Республика Узбекистан

Аннотация. Мақолада бўлажак жисмоний тарбия ўқитувчиларини деонтологик фаолиятга тайёрлаш тизимини такомиллаштиришнинг долзарб муаммолари ва уларни ечиш борасидаги тавсиялар келтирилган.

Калит сўзлар. Деонтология, бўлажак ўқитувчи, жисмоний тарбия, мажбурият.

СУЩНОСТЬ ДЕОНТОЛОГИЧЕСКОЙ ГОТОВНОСТИ УЧИТЕЛЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Акратова Гулхаё Махриддиновна,
преподаватель кафедры физической культуры Бухарского государственного
университета, г. Бухара, Республика Узбекистан

Аннотация. В статье представлены актуальные вопросы совершенствования системы подготовки будущих учителей физической культуры к деонтологической деятельности и рекомендации по их решению.

Ключевые слова. деонтология, будущий учитель, физическое воспитание, целеустремленность.

THE ESSENCE OF THE DEONTOLOGICAL READINESS OF A PHYSICAL EDUCATION TEACHER FOR PROFESSIONAL ACTIVITIES

Akratova Gulhayo Makhriddinovna,
Lecturer of the Department of Physical Culture of the Bukhara State University,
Bukhara, Republic of Uzbekistan

Annotation. The article presents topical issues of improving the system of training future physical education teachers for deontological activities and recommendations for their solution.

Keywords. deontology, future teacher, physical education, purposefulness.

Ўқитувчининг касбий тайёргарлиги унинг касбий ва педагогик тайёргарлиги натижасининг интеграл кўрсаткичи, унинг касбий компетенциясининг шаклланиш даражаси, касбий маҳорати ва малакасининг белгисидир.

Жисмоний тарбия фани ўқитувчисининг касбий тайёргарлиги унинг мактабдаги касбий ва педагогик фаолияти муваффақиятининг асосидир.

Фалсафий, педагогик ва психологик адабиётларни ўрганиш ва таҳлил қилиш ҳозирги вақтда инсоннинг маълум бир фаолият турига тайёрлиги концепциясини шакллантиришга умумий қабул қилинган ёндашув мавжуд эмас, деган хулосага келинди.

Бўлажак жисмоний тарбия ўқитувчиларининг касбий фаолиятга деонтологик тайёрлиги инсоннинг мураккаб ва аҳамиятли касбий сифати ҳисобланади. Бу ўқитувчининг ахлоқий йўналтирилган тайёргарлиги натижаси бўлиб, у ўзида касбий педагогик бурч талаблари, касбий ахлоқ нормалари ва қоидалари мазмуни, ахлоқий императивлар, ахлоқий тамойиллар, педагогик инсонпарварлик қадриятларини ишлаб чиқиш ва қабул қилишни ўз ичига олади ҳамда фаолияти ва уларни касбий хулқ-атворда амалга оширишни назарда тутади.

Жисмоний тарбия ўқитувчиси деонтологик тайёргарлигининг ижтимоий-педагогик моҳияти шахсининг ушбу фаолият турига йўналтирилишини ва касбий ахлоқ нормалари ва коммуникатив шакллантиришнинг тегишли даражаси бўйича маълум

даражадаги билимларни ривожлантиришни назарда тутди. Ўрнатилган касбий ва ахлоқий қоидалар ва улар доирасида турли хил педагогик вазиятларда муваффақиятли ҳаракат қилиш, таълим жараёни иштирокчилари билан муваффақиятли мулоқот қилиш имконини берадиган кўникмаларга эга бўлиш муҳим.

Жисмоний тарбия фани ўқитувчиларининг касбий фаолиятга деонтологик тайёргарлиги қуйидаги таркибий қисмлардан иборат:

- 1) когнитив (назарий);
- 2) мотивацион қиймат;
- 3) амалий (процессуал-фаолият);
- 4) тахминий;
- 5) ижодий (ижодий);
- 6) таъсирчан.

Илмий манбалар, махсус адабиётлар ва мавжуд тажрибалар таҳлили жисмоний тарбия ўқитувчиларининг касбий фаолиятга деонтологик тайёргарлигининг таркибий ташкил этилишини очиб бериш, уларни шакллантиришнинг таркибий қисмлари, мезонлари ва кўрсаткич-белгиларини аниқлаш имконини берди. Жисмоний маданият ўқитувчиларининг деонтологик тайёргарлигининг таркибий қисмларининг мазмунини очиб бермоқчимиз :

1. Когнитив (назарий) компонент ахборотни тизимлаштириш ва уни концептуал қоидалар кўринишида тақдим этиш, ахборот билан ишлаш мантисини кўрсатиш имконини беради. «Касбий этик», «касбий бурч», «касбий-педагогик маданият», «жисмоний тарбия соҳасидаги таълим», «жисмоний тарбия ва спорт фаолияти» тоифаларининг ўзаро муносабатлари ва хусусиятларини очиб бериш муҳим услубий ҳисобланади. омил, чунки ахборот шаклидаги билимлар педагогик жараёнда жисмоний тарбия ва спорт соҳасида шахснинг намоён бўлиши ва ўзини ўзи англаш эркинлигини таъминлаш воситаси сифатида кенг қўлланилади. Компонентнинг мазмунини амалга ошириш талаба билан нафақат маълум билим даражасини ўзлаштиришни, балки бўлажак ўқитувчининг ахлоқий дунёқарашини шакллантиришни, уни доимий равишда янгилаш ва тўлдириш имкониятини ҳам таъминлайди. Ушбу компонентнинг ривожланиши деонтологик тайёргарлик жараёнининг касбий-педагогик йўналишини ташкил этиш, жисмоний маданият соҳасидаги ўқувчиларнинг билиш фаолияти мотивларини актуаллаштириш билан боғлиқ.

Ушбу компонентнинг асосий кўрсаткичлари ахлоқий ва ахлоқий билимдир.

- назарий, услубий, услубий, технологик;
- педагогик фаолиятнинг ахлоқий нормалари ва қоидаларини, педагогик ва психологик деонтология асосларини ва бошқаларни билиш;
- касбий деонтология соҳасидаги когнитив фаолиятнинг намоён бўлиши.

Когнитив компонентни шакллантириш мезони аниқланди: деонтологик тамойилларни билиш ва ўқитувчининг деонтологик билими.

2. Мотивацион-қиймат компоненти бўлажак жисмоний тарбия ўқитувчиларининг деонтологик тамойиллар асосида касбий фаолиятга барқарор мотиватсиясини ташкил этувчи жами ижобий муносабат, эҳтиёжлар, қизиқишлар ва қадриятларни ривожлантиришни таъминлайди.

Ушбу компонент иккита компонентни ўз ичига олади:

а) мотивацион , бу қуйидаги кўрсаткичлар билан тавсифланади: ўқитувчининг касбий бурчи муаммосига, касбий ва педагогик этикага қизиқиш, ахлоқий меъёрлар ва қоидалар асосида педагогик фаолиятнинг турли субъектлари билан муносабатларни ўрнатиш зарурати. ва жисмоний маданият соҳасида хулқ-атворнинг ахлоқий меъёрларини ўрганиш, педагогик ахлоқ, жисмоний маданият соҳасидаги ўқитувчининг касбий фаолиятининг ахлоқий ва ахлоқий мотивлари ҳақидаги билимларни ошириш зарурати ва бошқалар.

Жисмоний маданият соҳасидаги педагогик фаолиятда ахлоқий меъёр ва қоидалардан фойдаланишда мотив ва эҳтиёжларнинг мавжудлиги уни шакллантиришнинг интегратив мезони ҳисобланади;

б) қиймат (аксиологик), ривожланиш кўрсаткичи ўқитувчининг жисмоний тарбия соҳасидаги педагогик фаолиятда маънавий-ахлоқий қадриятларнинг ролини билиши ва бошқалар. Унинг аксиологик асослари қадриятларни тушуниш муаммоси билан боғлиқ. педагогик деонтология асослари, унинг оқитувчи касбий мақомидаги орни

ва аҳамияти.

Шаклланиш мезони - жисмоний маданият соҳасидаги педагогик фаолиятда касбий бурч муаммоси ва деонтологик тамойилларнинг аҳамиятини англаш.

3. Амалий (процессуал-фаолият) компоненти касбий педагогик назарий ва амалий муаммоларни бевосита ҳал этиш, янги таълим мақсадларини белгилаш, ўқитиш тамойилларини шакллантириш, жисмоний маданият соҳасидаги педагогик фаолиятда ахлоқий меъёр ва қоидалар асосида педагогик технологияларни лойihalаштириш имконини беради. Ўқитувчининг инноватсион педагогик технологиялар, шакллар, усуллар, услублар ва воситаларни амалга ошириш қобилияти жисмоний маданият соҳасидаги фаолиятни мактаб ўқувчилари шахсиятининг замонавий талаблари, эҳтиёжлари ва муаммоларини ҳисобга олган ҳолда деонтологик тамойиллар асосида ташкил этишнинг истиқболли йўналишлари ва ёндашувларидан фойдаланишга имкон беради.

Компонент иккита компонентни ўз ичига олади: протсессуал ва операцион:

а) деонтологик тамойиллар асосида жисмоний маданият соҳасидаги ўқитувчининг касбий фаолиятининг процессуал компоненти) қуйидаги касбий маҳорат кўрсаткичларини ўз ичига олади: ахлоқий мулоқотни ташкил этиш ва ўтказиш қобилияти; ахлоқий асосда педагогик ҳамкорликни ташкил этиш; жисмоний тарбия соҳасида педагогик жараёни ўқувчиларнинг маънавий тайёргарлигини ҳисобга олган ҳолда амалга ошириш ва ҳоказо. Уни шакллантириш мезонлари: мактаб ўқувчиларини жисмоний тарбия воситасида ахлоқий тарбиялашни самарали ташкил этиш;

б) оператив (услубий компонент) мактаб ўқувчиларининг ахлоқий тарбиясини жисмоний маданият ёрдамида ташкил этиш усуллари соҳасидаги кўникмалар кўрсаткичлари билан тавсифланади: ташкилий, конструктив, коммуникатив, прогностик, перцептуал ва бошқалар. Шакллантиришнинг интегратив мезони. Компонентнинг таркибий қисми ўқитувчининг мактаб ўқувчиларини ахлоқий тарбиялашда жисмоний маданият, спорт ва кўнгилочар тадбирларнинг услубий усуллари ва воситаларини танлаш ва амалга ошириш қобилиятидир.

4. Баҳолаш компоненти ўқитувчининг рефлексив-тартибга солиш функсиясини амалга оширади. Бу жисмоний тарбия ўқитувчисининг деонтологик компетенцияси ва шахсиятининг умумий ва касбий маданияти даражаси билан белгиланади ва деонтологик тамойиллар асосида шахснинг касбий ўзини -ўзи такомиллаштиришнинг аниқ йўналишларини аниқлашни, унинг ички ривожланишини ўз ичига олади. касбий ва ахлоқий ўз-ўзини ривожлантириш кучлари ва деонтологик фазилатлар ва хусусиятларнинг ривожланиш даражасини диагностика қилиш, ўзларининг касбий ва ахлоқий кифасини тўғрилаш ва шакллантириш имконини беради.

Баҳолаш компоненти учта компонентдан иборат: диагностик -, тузатувчи ва акс эттирувчи.

Диагностик компонент қуйидаги белгилар-кўрсаткичларнинг намоён бўлиши билан тавсифланади: деонтологик тамойиллар асосида касбий фаолиятни баҳолаш, интроспексия ва ўз-ўзини баҳолаш.

Рефлексив компонент деонтологик тамойилларнинг аҳамиятини англашда ётади; ўз касбий фаолиятининг деонтологик асосларини тушуниш. Унинг мезонлари - касбий ривожланишда деонтологик тайёргарликнинг аҳамиятини англаш.

Тузатиш компоненти мактаб ўқувчиларининг жисмоний тарбия ва спорт машғулотларида ахлоқий тарбиясини тузатиш усулларида эга бўлишда намоён бўлади. Унинг мезонлари деонтологик фаолиятни самарали тузатиш ва ўз-ўзини тузатиш.

5. Ижодий (ижодий) таркибий компонент қуйидагиларни ўз ичига олади: касбий ижодий фикрлаш элементлари, ижодий ўзини-ўзи ривожлантириш, ижодий фантазия, биргаликда ижод қилишнинг ахлоқий асослари; рағбатлантириш функциясининг мавжудлиги ва амалга оширилиши.

Уни баҳолашнинг интегратив мезони мактаб ўқувчиларини жисмоний тарбия ва спорт машғулотларида ахлоқий тарбиялашда ижодий ёндашишда намоён бўлади.

6. Аффектив тизимли компонент қуйидаги кўрсаткичларни ўз ичига олади: ўқитувчининг деонтологик фаолиятида ижобий ва салбий ҳис-туйғуларнинг намоён бўлиши, эмпатия. Уни баҳолашнинг интегратив мезони мактаб ўқувчиларини ахлоқий тарбиялашда ўқувчиларнинг ҳиссий ва эмпатик муносабати тажрибасида намоён бўлади.